

Eszterházy Károly Egyetem Jászberényi Campus

Pedagógiai Kar Tudástechnológiai Intézet

40 év...

A jászberényi könyvtárosképzés története (1975-2016)

Szerző: Hábenciusné Balla Andrea

Eszterházy Károly Egyetem Jászberényi Campus

Informatikus könyvtáros szak, alapképzés, III. évfolyam

Témavezető: Dr. Koltay Tibor

Eszterházy Károly Egyetem Jászberényi Campus

Információs és Kommunikációs Tanszék

Tartalom

1. Bevezetés.....	3
1.1. Könyvtárosképzés Magyarországon.....	3
1.2. Érdekességek a magyar könyvtártörténeti kronológiából	6
1.3. A Jászberényi Tanítóképző Intézet története.....	8
2. Könyvtárosképzés Jászberényben 1975-2004 között.....	9
2.1. Dr. Harmat Mária szerepe a könyvtárosképzésben	9
2.2. Szakkollégiumok.....	11
2.3. Gyakorlati órák a szakkollégiumi képzés alatt.....	12
3. Kísérleti képzés a Tanítóképző Főiskolán.....	13
3.1. A tanítóképzés és a közművelődési szakképzés integrációja	13
3.2. Koncepció.....	14
4. Informatikus könyvtáros képzés indulása	15
4.1. A kezdetek.....	15
4.2. Az informatika szerepe a könyvtárosképzésben.....	16
4.3. Az információs műveltség.....	18
5. Könyvtárosképzés Jászberényben 2004-2016 között.....	18
5.1. Dr. Koltay Tibor szerepe a könyvtárosképzésben	18
5.2. Oktatók a tanszéken.....	20
5.3. A szak elnevezése.....	22
5.4. Mesterképzés és specializáció	22
6. Változások a magyar könyvtárak életében.....	23
6.1. Könyvtárosi kompetencia fejlődéstörténet.....	23
6.2. TÁMOP és TIOP pályázatok.....	24
6.3. Minőségbiztosítás és marketing	25
7. Új szabályok a felsőfokú képzésben.....	25
7.1. Kreditrendszer és nyelvvizsga követelmények.....	25
7.2. Emelt szintű érettségi	26
7.3. Bolognai rendszer.....	27
8. Összegzés	28
Bibliográfia:.....	29
Képek jegyzéke:	30
Ábra jegyzék:	31

1. Bevezetés

A tanulmány megírására a Jászberényi Tanítóképző Intézet 100 éves évfordulója adott apropót, hiszen ennek az évszázados intervallumnak egyik szelete a könyvtáros szak volt. A könyvtáros pálya olykor nehéz, ám mégis szép hivatás. Eltérő véleménye van erről a kívülállónak és a pályán dolgozónak. Sok sztereotípiát kering arról, hogy a könyvtárosok munkája monoton és unalmas, ezt igyekeznek megcáfolni a könyvtárban dolgozó szakemberek. A könyvtáros vagy informatikus könyvtáros rendkívül sokoldalú, szakmailag jól felkészült és kellőképpen tájékozott szakember, aki naprakész információkkal, empátiával és türelemmel fogadja az olvasókat. Ferenczi Zsuzsanna személyre szabott jellemzése kiválóan leírja a könyvtárban folyó munkát, miszerint alapvetően három pozíciót tölthet be egy könyvtáros:

- Vannak, akiket az „ember” érdekel, s titokban egy olvasó világról álmodoznak. Belőlük lesznek az olvasószolgálat munkatársai. Széles körű műveltség, gyors gondolkodás, tapintat, emberismeret s nem kevés önuralom kell a munkájukhoz, mikor számukra kevésbé ismert területen kollégáikhoz irányítják az olvasót.
- Külön „szekta” a gyermek-könyvtárosoké. Rendkívüli öröm a könyvtárban pedagógusi munkát végezni. Módszereik változatossága nyomán sok gyermekből válik egy életen át állandóan művelődő, érdeklődő ember.
- A tájékoztató könyvtárosok már bizonyos specializált tevékenységet végeznek. Egy vagy több szakterület irodalmában, problematikájában kell elmélyülniük. Munkájuk segítségével tanulmányok, dolgozatok születnek, olcsóbb gyártási eljárást sikerül kidolgozni, tanárok jobban felkészülnek óráikra, újságírók cikkei válnak szakszerűbbé. (Ferenczi, 2013)

1.1. Könyvtárosképzés Magyarországon

A Jászberényi Tanítóképző Intézet 1917. október 11-én nyitotta meg kapuit a hallgatók számára és töltötte meg a termeket szorgalmas diákokkal. Éveken át a tanítóképzés volt a fő profilja az intézménynek és csak később alakultak egyéb – a társadalmi igényekhez kapcsolódóan szükségessé vált – szakok. A könyvtárosképzés gondolata és megvalósítása 1975-ben került először terítékre. A jelenleg éppen kifutó szak indulásáról, nehézségeiről, változásairól és befejezéséről az iskola két kulcsfigurájával – Dr. Harmat Máriával és Dr.

Koltay Tiborral – készítettem interjút, illetve dolgozatom megírásánál az általuk javasolt szakirodalomra, meglévő dokumentumokra, feljegyzésekre hagyatkoztam. A kutatás elején kevés információ volt a birtokomban, a rendelkezésre álló adatok csekély száma miatt. Később azonban a Jászberényi Városi Könyvtár helyismereti gyűjteményének munkatársa, az Eszterházy Károly Egyetem Jászberényi Campusának oktatói, valamint egykori hallgatók a Jászberényi Tanítóképző Főiskoláról - segítették munkámat az információk bővítésében.

A hazai könyvtárosképzés gondolata elsőként Toldy Ferenc akadémikus fejében született meg. Toldy 1845 és 1875 között a budapesti Egyetemi Könyvtár igazgatója volt és már vezetése korai időszakában tervezte egy könyvtári szakmú megírását, ami azonban csak terv maradt. Ezekben az években a legnagyobb magyar könyvtárakban is kevés könyvtáros dolgozott, leginkább tanárok, köztisztviselők, lelkészek vállalták ezt a feladatot másodállásban. Ebből adódóan a könyvtári munkák legtöbbjét – a könyvek osztályozását, raktározását, kölcsönzési tudnivalókat, illetve a katalogizálást – menet közben sajátították el.

A XX. század elején a könyvek számának drasztikus emelkedése eredményeként, valamint az olvasói igények megnövekedésével új könyvtárak jöttek létre, a meglévők pedig gyarapodtak. Kialakultak a szakkönyvtárak, közművelődési- és államigazgatási könyvtárak, aminek egyik következményeként szükségessé vált a hivatásos könyvtárosok képzése. A tudományos könyvtárakban magasan kvalifikált tudós munkatársak dolgoztak, azonban a gyakorlati tudnivalókat tapasztalatok útján szerezték be, többek között az Országos Széchényi Könyvtárban (OSZK). Fordulópont volt 1874, amikor az Egyetemi Könyvtár szakvizsga meglétét kérte a kinevezéshez. A szakvizsga tárgyai között a magas szintű általános műveltség és idegen nyelv mellett helyet kapott a címleírási ismeretek, könyvtártan is. Szintén szakvizsgához kötötte a munkatársak felvételét a Fővárosi Könyvtárak Országos tanácsa 1898 és 1913 között. A kapcsolódó képzés Szabó Ervin könyvtárigazgató tervei alapján történeti tárgyak (írástörténet, kézírattan, nyomdászat- és könyvtörténet), illetve gyakorlati tárgyak (könyvtárápítás, könyvtári szakrendszerek, katalogizálás, bibliográfiai ismeretek) oktatása mellett zajlott. Pár évvel később 1916-ban, szintén Szabó Ervin kezdeményezésére a Fővárosi Könyvtár indított képzést, mely leginkább gyakorlati alapú volt.

A két világháború között ismét pályakezdő fiatal tudósjelöltek látták el a könyvtárosi feladatokat. A tudományos nagykönyvtárakban (OSZK, Egyetemi Könyvtár) a munkatársaknak rendszeres publikálást és tudományos kutatómunkát kellett végezniük ahhoz, hogy munkakörükben maradhassanak.

A könyvtárosi hivatás gyakorlásához szükséges tanfolyamok zajlottak 1928-ban az Országos Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központ szervezésében, ahol előadásokon, nagykönyvtári gyakorlatokon tanulhatták a szakmát a résztvevők, azonban állami érvényű bizonyítványt nem kaptak. 1937/38-ban a Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesülete szintén indított tanfolyamot, melyhez kapcsolódóan a gyakorlatok az OSZK-ban, a Fővárosi Nagykönyvtárban és a Technológiai Könyvtárban zajlottak. Az első hallgatók jegyzeteket készítettek, melyeket sokszorosítás után a többi hallgató is használhatott. A tanfolyamokon szerzett bizonyítványt a kultuszminisztérium itt sem fogadta el állami érvényűnek, mivel magánkezdeményezésnek nyilvánították a képzéseket.

A magyar könyvtárügy és könyvtártudomány korszakos jelentőségű eseménye volt 1949-ben, hogy a budapesti Pázmány Péter (1950-től Eötvös Loránd) Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán megindult az egyetemi szintű könyvtárosképzés kezdetben három, később négy, majd ötéves tanulmányi idővel. Azt a tényt is fontos megemlíteni, hogy az 1960-as években problémákkal küzdött a hazai könyvtárosképzés, legfőképpen azért, mert a növekvő társadalmi igényeket nem tudták kielégíteni. Az 1962/63-as tanévtől bevezetésre került az esti tagozatú oktatás, ami azonban rövid időn belül meg is szűnt, ahogyan a levelező tagozatú oktatás is. Az 1975/76-os tanévben elindult az intenzív posztgraduális informatikai képzés az egyetemi diplomával rendelkező és tájékoztatási munkakörben dolgozók számára a társadalmi igényekhez igazodva.

Ekkor indult egy amerikai ösztöndíj pályázat, amely elősegítette a könyvtárosok szakmai előrelépésének lehetőségét. Gombocz István könyvtáros, bibliográfus, jogász a magyarországi könyvtárak nemzetközi kapcsolataival és a Könyvtári Egyesületek és Szervezetek Nemzetközi Szövetsége (International Federation of Library Associations and Institutions) azaz IFLA feladatainak vizsgálatával, illetve jogászként nemzetközi joggal foglalkozott. Halála után 1974-ben, emlékére az IFLA egy róla elnevezett ösztöndíjat (Gombocz Fellowship) alapított fiatal könyvtárosok amerikai tanulmányútjának támogatására. Ebben az évben kezdte meg tanulmányait az Amerikai Egyesült Államokban az Ohio állambeli Kenti Állami Egyetem (Kent State University, KSU) Könyvtártudományi és Informatikai Tanszékén (School of Library and Information Science) az első ösztöndíjas. A pályázatot a Magyar Könyvtárosok Egyesületénél kell benyújtani. A Gombocz ösztöndíjasai a kint töltött 9-12 hónap alatt szakmai tapasztalattal, informatikai tudással, nyelvismerettel, személyes és szakmai kapcsolatokkal tértek haza, mely tudásukat meglévő vagy későbbi munkahelyükön kamatoztatni tudták. Kis kitérőként említeném meg, hogy a jászberényi könyvtárosképzés

ismeretanyagának bővítéséhez hozzájárult, valamint a tanszék szakmai és pedagógiai programját, hozzáállását is meghatározta, hogy Dr. Koltay Tibor 1991/1992-ben szintén részese volt a Gombocz ösztöndíjnak. (Bátonyi és Koltay, 1994)

Nagymértékű változás történt az egyetemi könyvtárosképzés életében, amikor Kovács Máté egyetemi tanár, az ELTE tanszékvezetője az addig erőteljesen könyvközpontú és történeti beágyazottságú szemléletet a tágan értelmezett bibliológia irányába korrigálta, olyan korszerű tudományokat integrálva a képzésbe, mint a szociológia, az információ- és kommunikációelmélet. Újabb változásokat – a könyvtárosképzés megújítását, tudományos presztízsének emelését és a magyar könyvtártudomány nemzetközi kapcsolati rendszerének kiépítését – Fülöp Géza, a magyar könyvtárügy egyik legkiemelkedőbb képviselője hozott a könyvtárosképzés életébe. Fülöp kapcsolatai révén megújította a tanszéket, amely innentől Könyvtár- és Információtudományi Tanszék néven tevékenykedett és nevéhez méltón már a korszerű technológiák és az informatika is szerepet kapott. Tőle származik az alábbi jövőbe mutató idézet: „A posztmodern kor posztindusztriális forradalma elhozta számunkra az információs társadalmat... S most itt állunk a kibertérben, az infoszférában... és kissé riadtan, szorongva kérdezzük: a Computópia otthonaiban lesz-e helyük a könyveknek?” (Fülöp G. 1996) Egyetemi szintű könyvtárosképzés az ELTE Bölcsészettudományi Karán kívül a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen és a szegedi József Attila Tudományegyetemen volt. Főiskolai szinten az alábbi intézményekben folyt oktatás: ELTE Tanárképző Főiskolai Karán, a szombathelyi Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskolán, a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskolán, az egri Eszterházy Károly Tanárképző Főiskolán, a kaposvári Csokonai Vitéz Mihály Főiskolai Karon, a bajai Eötvös József Főiskola Pedagógiai Fakultásán, a jászberényi Tanítóképző Főiskolán, az esztergomi Vitéz János Római Katolikus Tanítóképző Főiskolán a művelődésszervező szak specializációja formájában.

1.2. Érdekességek a magyar könyvtártörténeti kronológiából

1975: A debreceni, győri, kaposvári és a jászberényi tanítóképző főiskolán megkezdődött a könyvtári szakkollégiumi képzés, Szombathelyen pedig a Tanárképző Főiskolán.

1979: 220 órás könyvtárkezelői tanfolyam indult több megyében tanácsai, szakszervezeti és iskolai könyvtárosok számára, amely folyamatosan minden évben ismétlődött. A

Könyvtártudományi és Módszertani Központ egyéves továbbképző tanfolyamot indított gyermek könyvtárosoknak és a tanácsi könyvtárak módszertani munkatársainak.

1981: Négy féléves könyvtárkezelői tanfolyamot indított a Magyar Néphadsereg Módszertani Központja az OSZK KMK segítségével. A szakkönyvtárak részére szervezett első egyéves, 200 órás könyvtárkezelői tanfolyam megnyitója a Magyar Tudományos Akadémián.

1985: Megindult a főiskolai szintű, nappali tagozatos könyvtárosképzés Budapesten az ELTE tanárképző főiskolai tagozatán.

1988: A Jászberényi Tanítóképző Főiskolán kísérleti jelleggel megkezdődött a négyéves, nappali szakos tanító-könyvtáros szakos képzés. A könyvtári témavezető: Dr. Harmat Mária tanszékvezető.

1989: Informatika-könyvtár szakos képzés indult a debreceni KLTE (Kossuth Lajos Tudományegyetem)

1990: Első ízben indított számítógépes tanfolyamot iskolai könyvtárosok részére a Fővárosi Pedagógiai Intézet.

1991: A hároméves könyvtárosasszisztens-iskola újabb évfolyamát indította az OSZK KMK. Felsőfokú végzettségű könyvtárosok számára kétéves könyvtáros-informatikus képzést indított a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemmel az OSZK KMK, valamint további számítógépes tanfolyamok zajlottak országszerte könyvtárosok részére.

1993: Egerben az Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola oktatástechnológiai és informatikai tanszékén levelező formában négyéves könyvtáros-informatikus képzés kezdődött. Négyéves, általános iskolai tanító szakkal párosított, főiskolai szintű könyvtár szak indult a debreceni Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskolán. Felsőfokú (posztgraduális) 2 éves gyermekkönyvtárosi tanfolyamot indított a Jászberényi Tanítóképző Főiskola.

1994: Négyéves nappali és levelező tagozatos könyvtárosképzést indított a bajai Eötvös József Tanítóképző Főiskola művelődés- és társadalomelméleti tanszék. Főiskolai szintű tanító-könyvtáros szakot indított a kaposvári Csokonai Vitéz Mihály Tanítóképző Főiskola.

1995: Az ELTE Tanárképző Főiskolai Karának könyvtár-informatikai tanszékén a nappali és az esti (másoddiplomás) tagozat mellett levelező tagozaton négyéves, egyszakos alapképzés is indult.

1997: A szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskola levelező tagozatos könyvtárosképzést indított a Szegedi Büntetés-végrehajtási Intézetben, közismert nevén a Csillag Börtönben, ahol 2000-ben három olyan hallgató vizsgázott, aki 1996-ban már könyvtárosasszisztens-képesítést szerzett a szegedi Somogyi Könyvtár szervezte képzésben. Az említett hallgatók közül ketten szabadulásuk után könyvtárban helyezkedtek el.

1999: Az egri Eszterházy Károly Tanárképző Főiskolán a nappali és kiegészítő tagozaton is megindult – informatikus szakiránnyal – a könyvtárosképzés.

2000: A Szegedi Egyetemen a 2000/2001-es tanévtől kezdve tíz féléves, A-szakos könyvtárosképzés folyik a Bölcsészettudományi Kar Régi Magyar Irodalom tanszékének keretében.

2002: Nappali, esti és levelező tagozaton informatikus-könyvtárosképzés indult a Kaposvári Egyetem Csokonai Vitéz Mihály Pedagógiai Főiskolai Karán. (Gerő, 2009)

1.3. A Jászberényi Tanítóképző Intézet története

1917.október 11-én Gróf Apponyi Albert vallás- és közoktatási miniszter rendeletének értelmében megalakult Jászberényben a negyedik tanítóképző Magyarországon Magyar Királyi Tanítóképző Intézet néven. 1939-ben elindult a líceumi képzés, de a II. világháború megakadályozta az akadémia kiépülését. 1959-ben volt az első éve a felsőfokú tanítóképzésnek, majd 1975-től tanítóképző főiskolaként folyt tovább az oktatás. A hároméves képzés 1994-ben négy évre nőtt, a tanítóképzés szakpárokkal történő kapcsolódása miatt (tanító-népművelő, tanító-könyvtáros), melyekből aztán később új szakok alakultak: andragógia, informatikus könyvtáros, szociálpedagógus és szociális munka. 2000-től a Szent István Egyetem (SZIE) égisze alatt működött az intézmény önálló főiskolai karként, mely időszakban bővült a képzések profilja. Ekkor a Szent István Egyetem Jászberényi Főiskolai Kar Informatikai és Könyvtártudományi Tanszék neve Szent István Egyetem Alkalmazott Bölcsészeti Kar Informatikai és Könyvtártudományi Tanszékre változott. 2006-tól SZIE Alkalmazott Bölcsészeti Karként szerepelt a főiskola és ekkor egy rövid ideig (2006-2011) a szarvasi Pedagógiai Karral működött együtt, majd 2016-tól - négy Campus bevonásával megalakult - egri Eszterházy Károly Egyetem Jászberényi Campusaként folytatta munkáját. (Eszterházy Károly Egyetem Jászberényi Campus, 2016)

Magyar Királyi Tanítóképző Intézet

(Forrás: Verseyhy Ferenc Könyvtár, Szolnok)

2. Könyvtárosképzés Jászberényben 1975-2004 között

2.1. Dr. Harmat Mária szerepe a könyvtárosképzésben

A jászberényi könyvtárosképzést két nagy részre bonthatjuk. A kezdeti nehézségek, majd a képzés kialakulásának egyik főszereplője Dr. Harmat Mária tanárnő volt, majd a második etap – szintén érdekes fordulatokkal teli – vezetője, Dr. Koltay Tibor tanár úr. A jászberényi Tanítóképző Intézet fő profilja mindig a tanítóképzés volt, emellett azonban 1970-től már könyv- és könyvtárhasználati elméleti alapokat is oktattak a tanítójelölteknek. Kötelező stúdiumként szerepelt a tantervben a *Könyvtárhasználati ismeretek* tantárgy, mivel minden végzett tanító szakos hallgatónak kötelessége volt a tanulókkal elsajátíttatni az órán hallottakat. Tehát olyan alapismeretre volt szükségük, melynek birtokában később tovább adhatták a gyermekeknek a könyvtárhasználati tudnivalókat. Ez a tantárgy országos szinten került bevezetésre és később ebből alakult ki a hazai könyvtárosképzés. A *Könyvtárhasználati*

ismeretek tárgyat később megszüntették, pedig manapság is hasznos elméleti és gyakorlati tudnivalókat ismerhetnének meg általa a tanító szakos hallgatók. Jelenleg *Információs műveltség* néven fut hasonló tantárgy, amelyről már a képzések kezdetén – a 70-es években - is szó esett. Bár ekkor még korai volt erről beszélni, illetve az oktatás berkeinek köztudatába nem hatolt mélyen a fogalom.

A jászberényi könyvtárosképzés tapasztalatairól elsőként Dr. Harmat Mária főiskolai docenst kérdeztem, aki szívesen mesélt nekem a 40 éve indult eseményekről.

Dr. Harmat Mária 1968-ban a debreceni Tanítóképző Főiskola népművelő-könyvtáros szakán, majd 1974-ben az ELTE BTK könyvtáros szakán szerzett diplomát és ugyanitt, 1976-ban egyetemi doktori címet szerzett. Harmat tanárnő 1977 óta tanít Jászberényben és egyik kezdeményezője és vezetője azoknak a képzési formáknak, melyek a szakképzetlen könyvtárosokat alapképzés keretében fontos szakmai ismeretekre tanította, a könyvtár szeretetére, az olvasók megértő tiszteletére nevelte.

A Tanítóképző Főiskolán, a közművelődési tanszéken elsősorban könyvtári tárgyak oktatását végezte. Ekkor a képzés szakkollégiumi rendszerű volt. 1984-ben megbízták a közművelődési tanszék vezetésével, ezt a vezetői feladatot 1993-ig látta el. 1987-ben főiskolai docenssé nevezték ki. A tanszék vezetőjeként jelentős tartalmi változásokat sikerült elérnie. 1986-ban a könyvtáros szakkollégiumi képzés 10. évfordulójára országos szakmai konferenciát szervezett Jászberényben. 1985-ben ugyancsak Országos Közművelődési Konferenciát szervezett a felsőoktatásban dolgozó és kutató kollégák részére. Ennek a színhelye a főiskola volt. 1987-ben a drámajáték tanításának témaköréből ugyancsak országos konferenciát szervezett a jászberényi intézményben. 1988-tól a képzés megújítását célzó kísérlet szakmai vezetője volt. 1993-ban megszűnt tanszékvezetői megbízatása, szakfelelősként vezette tovább a könyvtáros szakot 2003-ig, majd az informatikus tanszék megbízott vezetője lett. 1998-ban az Országos Széchényi Könyvtárral együtt megszervezte a gyermekkönyvtárosok felsőfokú (posztgraduális) továbbképzését 2 éves kurzus keretében, melynek gyakorlati oktatója Pápainé Kemenczei Judit. Harmat Mária a könyvtárosképzés egész idején mind a nappali, mind a levelező tagozaton szakmai irányító volt. Minden évben indult levelező tagozatos képzés, 4 éven keresztül budapesti konzultációs központtal is, melynek során a gyakorlatot is Budapesten (Statisztikai Könyvtár, Szabó Ervin Könyvtár, Országos Széchényi Könyvtár) végezték a hallgatók. (Harmat, 2003)

Informatikus könyvtáros hallgatók Harmat Mária tanárnővel

(Forrás: Saját fotó, 2016)

2.2. Szakkollégiumok

1975-ben a jászberényi tanítóképzés – az ország többi hasonló intézményével együtt – főiskolai szintre emelkedett. Ugyanebben az évben indult a könyvtári szakkollégiumi képzés a debreceni, győri, kaposvári és jászberényi tanítóképzőkben. A szakkollégiumi képzés egy sajátos jogintézmény volt a magyar nyelvű felsőoktatás rendszerében, melyet nevezhetünk „hungarikumnak” is, mivel Magyarországon került bevezetésre. Fő célja a szakkollégisták tehetséggondozása, jól informált értelmiségiek képzése és mindemellett megerősítette a tanulók felkészítését egyes készségtárgyak vonatkozásában. Az első időkben két, utána egy szakkollégiumot vehettek fel a hallgatók (ének, rajz, testnevelés, technika, nyelv, könyvtári, népművelői szakkollégium). A legnagyobb előnye ennek a képzési formának, hogy a hallgatók a tanulmányaik befejeztével két szakirányú felsőfokú végzettséggel rendelkeztek. A vélemények eltérőek voltak a szakkollégiumi képzéssel kapcsolatban. A könyvtárvezetők egyöntetűen örömmel fogadták a lépést, a tanítók azonban már nem örültek felhőtlenül a szakkollégiumi képzés bevezetésének. Félő volt ugyanis, hogy sok lesz a pályát elhagyó pedagógus.

Jelenleg is folyik szakkollégiumi képzési forma Magyarországon, de már más formában, mint ahogyan az a 70-es években történt. „A szakkollégium célja, hogy saját szakmai program

kidolgozásával magas szintű, minőségi szakmai képzést nyújtson, segítve a kiemelkedő képességű hallgatók tehetséggondozását, közéleti szerepvállalását, az értelmiségi feladatokra történő felkészülés tárgyi és személyi feltételeinek megteremtését, a társadalmi problémákra érzékeny, szakmailag igényes értelmiség nevelését. A szakkollégium az önkormányzatiság elvére és a szakkollégisták öntevékenységre épül, a szakkollégium tagsága dönt különösen a kollégiumi tagsági jogviszony keletkezéséről vagy megszűnéséről, az önálló szakkollégium szervezeti és működési szabályzatának elfogadásáról, a szakkollégium szakmai programjáról és az ahhoz kötődő szakmai teljesítményekre vonatkozó követelményekről.” (Korm. rendelet, 2013)

2.3. Gyakorlati órák a szakkollégiumi képzés alatt

A könyvtárosképzés ebben az időben már régóta gondokkal küszködött, ugyanis az 1970-es évektől egyre növekvő igény volt a szakképzett könyvtárosokra. Térségünkben az okok között szerepelt a községi könyvtárak felszereltségének és állományának növekedésével arányosan megnövekedett munka mennyisége, illetve a függetlenített munkaidőben dolgozó könyvtárosok munkába állítása. A Jászberényi Tanítóképző Főiskolán a könyvtárosképzés bevezetése óta a helyi Városi Könyvtár adott helyet a könyvtáros szakkollégisták gyakorlati óráinak letöltésére, vezetőjük Horváth Sándorné volt.

A könyvtárosképzés gyakorlata folyamán minden évfolyam más-más területen tevékenykedett, úgymint: feldolgozó munka, olvasószolgálat és gyermek könyvtár. Általában 10-12 hallgatót fogadtak egy időben, akik számára a legtöbb munka az olvasószolgálat területén adódott, mivel ott nem csak a kölcsönzés, hanem sok egyéb momentum is megtanulható, elleshető volt. A tematikát a tanszékvezető készítette el, mely alapján - a Városi Könyvtár általános gyakorlatát is beillesztve a gyakorlatba - szélesedett a hallgatók látásköre, hiszen alkalmanként a könyvtáros munkán túl még képzeletbeli író-olvasó találkozót is kellett szervezniük. A hat féléves képzés alatt félévenként 20-22 óra állt a diákok rendelkezésére a gyakorlati munka elsajátítására, ami kétheti lebontásban csupán 4 órát jelentett. Ez az idő sokszor kevésnek bizonyult – főként a nagy létszám miatt – és gondot okozott az is, hogy az előzőleg hallottak és tanultak a következő alkalomra már elfelejtődtek, illetve gyakran nem sikerült befejezni az adott napi munkafolyamatot. Azonban arra ügyeltek a képzés vezetői, hogy az aktuális elméleti ismereteket a gyakorlatot megelőző félévben tanulták a hallgatók, sőt legtöbbször abból az ismeretanyagból le is vizsgáztak. (Horváth, 1987)

3. Kísérleti képzés a Tanítóképző Főiskolán

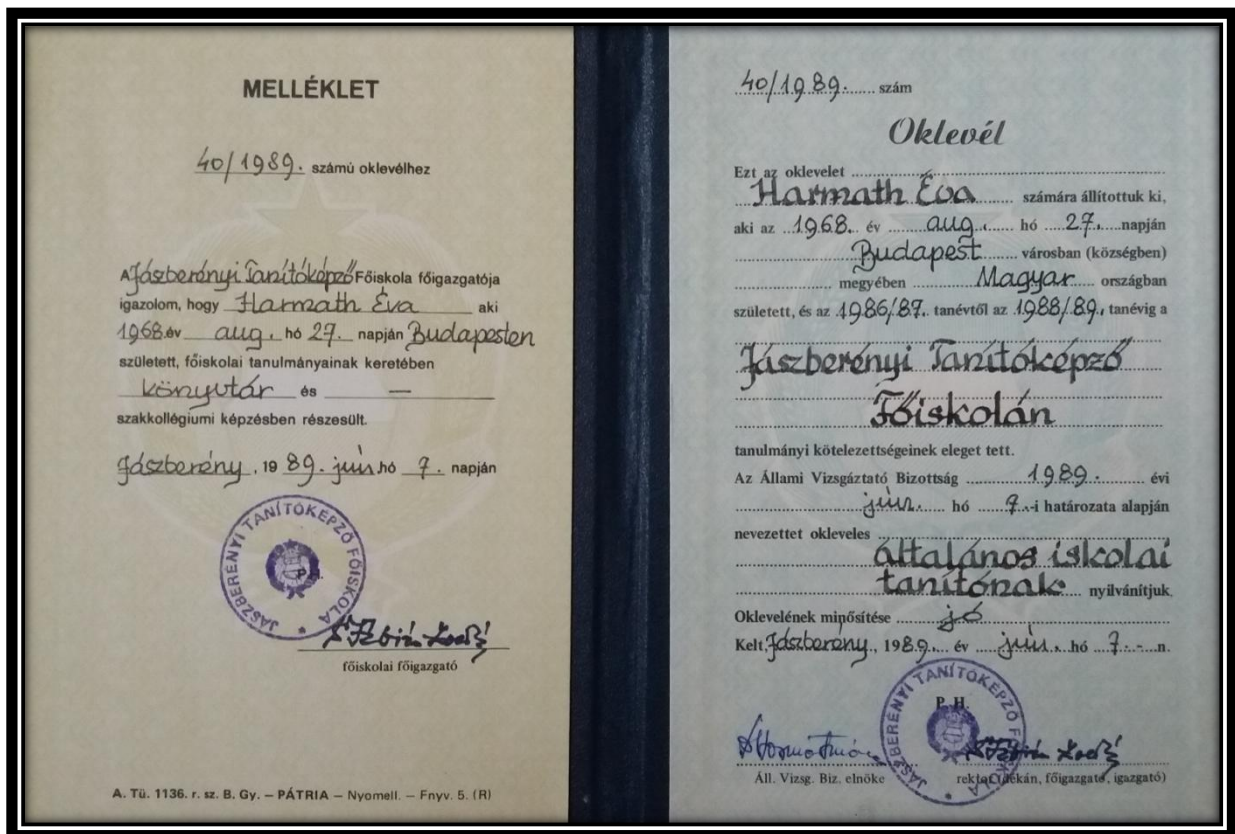
3.1. A tanítóképzés és a közművelődési szakképzés integrációja

1985-től a tanítóképzés 4 éves képzési formában ment tovább, ennek következményeként az 1988-as tanévben a Jászberényi és az Esztergomi Tanítóképző Főiskolán kísérleti jelleggel megkezdődött a négyéves, nappali tagozatos tanító-könyvtáros és tanító-népművelés szakos képzés. A könyvtári témavezető: Dr. Harmat Mária tanszékvezető volt. A kutatás célja olyan szakemberek képzése, akik tanítói munkájuk mellett vagy akár önállóan – könyvtárosként is - felvállalják a közösségteremtés szerepét, az iskolán kívüli kulturális nevelés ösztönzését és a könyvtári szolgáltatások ellátását. A tanító szak vezetője és a képzés koordinátora dr. Fábíán Zoltán akkori főigazgató volt, aki 1988-ban elkészítette a kísérleti tervtanulmányt és tantervet, valamint óra- és vizsgatervet. Ebben az időszakban az Eötvös Loránd Tudományegyetem oktatói (Dr. Fülöp Géza, Dr. Szelle Béla) is bekapcsolódtak a képzésbe óraadóként, ezáltal emelkedett a szakmai minőség, hiszen a színvonal megegyezett az ELTE-n folyó oktatással. A képzés az akkori 3 éves időtartamról a szakok integrációjával 4 éves időtartamra emelkedett, amit Jászberényben is örömmel fogadtak, hiszen az addigi 3 éves képzés már kevésnek bizonyult, illetve némi negatív érzéssel töltötte el az intézmény dolgozóit. 1991-ben a záró, értékelő műhelyvita eredményesnek ítélte a kísérletet és ettől az évtől már nem kísérleti képzés formájában, hanem elfogadott szakpárként került meghirdetésre a tanító-könyvtáros és a tanító - népművelő szakpár 4 éves képzési időkerettel. 1998-ban a MAB (Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság) erős minősítéssel akkreditálta mindkét szakpárt.

A magyar köznevelésben a néptanító modell már 200 éves múltra tekint vissza, amely gyakorlatilag népművelő tanítót jelentett. A tanítók egyik célja, a gyermekek bevonása a kulturális élet világába, illetve annak tágabb értelemben vett megismertetése és megszerettetése. Innen született meg a gondolat, hogy a tanítóképzésben már oktatott *Népművelési ismeretek* és *Könyv- és könyvtárhasználati ismeretek* tantárgyakra építve, illetve ezeket tovább gondolva - valamint a szakkollégiumi képzés tapasztalatait felhasználva – elinduljon a 4 éves két szakpáros képzés Jászberényben.

3.2. Konceptió

A koncepció az volt, hogy az addigi 3 éves tanítóképzés ismeretanyagában sok az átfedés, több tantárgy szerepel mindkét képzés tantervében, ami okot adott az integrálásra. Fontos szempont még a szakpárok elindításánál az a számszerű adat, mely szerint térségünkben (Borsod-Abaúj-Zemplén, Komárom-Esztergom és Jász-Nagykun-Szolnok megyékben) igen magas a képesítés nélküli népművelők és könyvtárosok száma. A 80-as évek elején könyvtárosképzés csak Nyíregyházán és Szombathelyen volt, amely nem biztosította a megfelelő szakember létszámot. Igényként merült fel a posztgraduális képesítés jövőbeni terve is, amihez szintén elengedhetetlenül fontos volt a kapcsolódó szakpárok elindítása. Ennek alapvető feltétele adott volt, mert a tanítóképző iskolák főiskolai rangra emelésével biztosítva lett a képzési idő meghosszabbítása és általa a minőségi munka színvonalának emelése is. (Harmat, 1988)

1989-ben végzett tanító könyvtáros hallgató oklevele

(Forrás: Saját fotó, 2017)

A Minisztérium döntése volt, hogy a szakok maradhatnak, de az összekapcsolódást az adott intézmény tanszéke határozta meg. A Jászberényi Tanítóképző Főiskolán szorgalmazták az integrálást, mert úgy ítélték meg, hogy a pályán való elhelyezkedéskor nagyobb esélyt kaptak a hallgatók, ha nem csak könyvtáros végzettségük volt, hanem két szakpárral rendelkeztek. A főiskola azért is pártolta a többféle képzési formát, mert így nőtt a hallgatói létszám és az intézmény hírneve, ahhoz azonban mereven ragaszkodtak, hogy – a nagy múltú Tanítóképző Intézet nevéhez méltón – a képzés nevében elől szerepeljen a tanító elnevezés, majd utána a könyvtáros vagy a népművelő elnevezés. A már meglévő metodikai képzéseket bevitték a későbbi szakok képzési anyagába, emellett új tantárgyak is bevezetésre kerültek. A szakmai gyakorlat megegyező arányban zajlott mindkét szakpárnál, helyszínei a Gyakorló általános iskola és annak könyvtára voltak.

4. Informatikus könyvtáros képzés indulása

4.1. A kezdetek

1991-1998 között önálló szakként folytatódik a könyvtárosképzés, majd ezt követően könyvtáros-művelődésszervező szakpárként megy tovább. A szak vonzáskörzete: Jász-Nagykun-Szolnok, Pest, Heves, Nógrád megye és Budapest, de ezeken túl is híre volt a képzésnek, ugyanis az oktatók szívükön viselték a könyvtáros szak múltját és jövőjét. Nagy hangsúlyt fektettek arra, hogy folyamatos fejlődés kövesse az oktatást és összhang legyen az elméleti és gyakorlati képzés között, illetve a hagyományos és elektronikus könyvtárak közötti összefüggések elemzése sem maradt el. Az egyre fokozódó igények miatt szükséges volt a jövő könyvtárosainak számítógépes- és internetes technológiai tudását bővíteni, hiszen nem csak az olvasói adatbázist kellett karbantartaniuk és használniuk napi szinten, hanem egyéb elektronikus és online forrásokat is használnak egy-egy referenzs interjú kapcsán. A szakma által elkészített és országosan elfogadott tantervet igyekeztek megvalósítani Jászberényben is, mivel ez egyenértékű volt a tanárképző tantervével. Ekkor jött az integráció és a figyelem központjába az informatika került. A tantárgy struktúra kialakítása a könyvtári szakmai bizottság, illetve a tanszék feladata volt, azonban ebben Koltay tanár úr mellett, Harmat tanárnő is segédkezett, ahol átláthatóvá vált az informatikai jelleg kialakulása.

1996. október 28-29-én a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Komputergrafikai és Könyvtár Informatikai Tanszéke, Kovács Máté Köre, valamint Egyetemi és nemzeti Könyvtára Kovács Máté művelődéspolitikus, könyvtártudós születésének 90. évfordulója

alkalmából emlékülést és könyvtártudományi konferenciát rendezett, melyre meghívták a könyvtárosképző felsőoktatási intézmények – többek között a Jászberényi Tanítóképző Főiskola – oktatóit és hallgatóit. A szekcióüléseken olyan kiemelkedő tudósok részvételével folyt a tanácskozás, mint Arnóth Károly, dr. Fülöp Géza, dr. Hangodi Ágnes, dr. Kertész Gyula, Nagy Attila, dr. Rácz Ágnes, Suppné dr. Tarnay Györgyi, akik többségében Kovács Máté tanítványai voltak. A konferencia döntően az informatika és a könyvtár, könyvtárosképzés kapcsolatáról szólt, amely humántudományból egyre inkább reáltudománnyá vált: több helyen már nem könyvtár, hanem informatikus könyvtáros szaknak nevezik, s áthelyeződött a természettudományi tanszékre. A könyvtár és könyvtárosképzés elképzelhetetlen számítógép, informatikai berendezések nélkül, hiszen könnyíti, gyorsítja a keresést, a tájékoztatást. Több – a témában végzett felmérésből – kiderült az is, hogy a gyors, pontos tájékoztatás mellett a könyvtárostól leginkább azt várják el az olvasók, hogy személyes kapcsolatot alakítson ki velük, beszélgetőtársuk legyen. Az emberi szóra és törődésre a 21. század küszöbének technikai felszereltsége mellett is jelentős igény van. (Barócsi, 1996)

4.2. Az informatika szerepe a könyvtárosképzésben

Az informatika az IKT (információs és kommunikációs technológiai) eszközök elterjedésével került a középpontba Magyarországon is. A könyvtárakban a digitalizálás folyamán vált szükségessé és ennek kapcsán a könyvtárosképzésben kötelezővé vált a tantárgy oktatása és mélyebb megismertetése a hallgatókkal. Az adatbázis használatának ismerete, az internetes információkeresés, weblap szerkesztés, különböző kereső oldalak és programok használatának alapvető követelménye az informatika tantárgy az informatikus könyvtárosképzésen. Az IKT eszközök megjelenésével egyre nagyobb igény mutatkozott a könyvtárakban és más intézmények részéről is az információs szakemberek foglalkoztatása iránt. Ezért a könyvtárosképzésben 2005 óta a meglévő stúdiumok mellett – dokumentumok formai és tartalmi feltárása, könyvtárban stb. – megjelentek új informatikai tantárgyak is.

„Az alapszintű oktatás célja olyan szakemberek képzése, akik korszerű ismeretekkel és megfelelő szakmai kompetenciákkal felvértezve alkalmasak a különböző típusú könyvtárakban és szakmai információs intézményekben a gyakorlati szaktudást igénylő munkakörök betöltésére. Az informatikus könyvtáros alapszakon végzettek képesek a különböző információhordozók, dokumentumok gyűjtésére, feldolgozására, tárolására, közreadására, a könyvtári tevékenység szervezésére, az információs szolgáltatások

működtetésére, a számítógépes szakirodalmi információs rendszerek alkalmazására.”
(Tószegi, 2008)

A szakképzettség szempontjából meghatározó tudásanyag három nagy részből áll:

- alapozó ismeretek
- szakmai törzsanyag
- differenciált szakmai ismeretek

Ezen belül tovább bonthatjuk a tantárgyakat típusuk alapján:

- informatikai tárgyak (35 %)
- könyvtári tárgyak (35 %)
- menedzsment tárgyak (5 %)
- kapcsolódó tárgyak (informatikai és könyvtári tárgyak ötvözete) (25 %)

„Az elektronikus könyvtárak témája 1998-ban *A könyvtáros és az elektronikus könyvtár* elnevezésű kötelezően választható speciális kollégium, valamint az *Információ-visszakeresés számítógépes környezetben* elnevezésű speciális kollégiumban jelenik meg először markánsan. Az informatikus könyvtárosképzés során az alapozó, törzs- és szakképzés keretében egyaránt folyik informatikai oktatás. Az informatikai tárgyak legnagyobb része gyakorlati jellegű, mint például szövegszerkesztés, táblázatkezelés és adatbázis kezelés. A hallgatók korábbi tanulmányaik során megszerzett ismereteit egészítjük ki olyan további ismeretekkel, amelyeket a tanulmányaik során hasznosítani és alkalmazni tudnak. Az adatbázisok felépítésének és alkalmazásának oktatása azért fontos, mert különböző könyvtári rendszerekkel is megismerkednek a hallgatók, hiszen ezek a könyvtári integrált rendszerek adatbázisokat hoznak létre és kezelnek. Az elektronikus könyvtári és az informatikai témák fontossága az utóbbi években megnőtt. Egyre inkább belátható, hogy az információs kultúrának vagy – más kifejezéssel – információs írástudásnak minden eddiginél nagyobb a szerepe. Ennek megfelelően a könyvtárosképzés elektronikus könyvtári és informatikai elemeinek az információs írástudás kereteibe kell beilleszkesznie.” (Koltay és Tóth, 2005)

A képzési követelményeket az oktatási miniszter határozta meg az arra vonatkozó rendelet alapján, azonban minden intézményben kialakult egy sajátos arculat. Így történt ez a jászberényi képzésen is, hiszen a korábbi főiskolai képzés alapja megmaradt. A meglévő

könyvtártörténeti stúdiók mellett jelentek meg az informatika tárgyak, melyek oktatásához jól felszerelt számítógépes termek álltak a hallgatók rendelkezésére. Fontos volt azonban összehangolni a modern technikát a hagyományos oktatással. Az internet egyre szélesebb körben való elterjedése, az információáramlás és a digitális világ – a könyvtárosok eszközévé vált. Azonban egy jó szakembernek – tájékoztató könyvtáros – fel kell ismernie az interneten áramló információk, adatok veszélyeit, korlátait, emellett alkalmaznia kell a differenciált megközelítést és biztosan kell mozognia a nyílt hozzáférésű folyóiratok és az ingyenes vagy előfizetéses adatbázisok között. Ezen ismeretek elsajátításához a mai digitális világban a könyvtár falain belül és azon kívül is, szükség van információs műveltségre. (Koltay, 2004)

4.3. Az információs műveltség

Az információs műveltség (information literacy) kifejezés már 1974-ben előtérbe került. Definíciója az ALA - American Library Association (Amerikai Könyvtáros Szövetség) szerint: információsan művelt az, aki felismeri az információs szükségletet, eléri, azonosítja, megkülönbözteti és kreatívan felhasználja azt. Míg egy másik megfogalmazás az AASL – American Association of School Librarians (Amerikai Iskolai Könyvtárosok Egyesülete) által: az információs műveltség az információ megtalálásának és felhasználásának képessége – az egész életen át tartó tanulás (lifelong learning) alapköve. Azonban abban egyet értenek a szakértők, hogy elengedhetetlen a megfelelő olvasás-, írás-, és szóbeli kifejező képesség, az informatikai eszközök és az információkereső nyelvek használatának ismerete, illetve elvárható a logikus gondolkodásmód ezen a területen ahhoz, hogy megtaláljuk a megfelelő információkat. Bizonyos felsőfokú szakképzéseken elengedhetetlenül fontos az *Információs műveltség* tantárgy oktatása, ilyen például a könyvtárosképzés. (Csörge, 2011)

5. Könyvtárosképzés Jászberényben 2004-2016 között

5.1. Dr. Koltay Tibor szerepe a könyvtárosképzésben

Koltay Tibor magyar-országi általános iskolai tanári, orosz szakos középiskolai tanári oklevéllel, illetve egyetemi doktori címmel rendelkezik. A Kenti Állami Egyetemen (Amerikai Egyesült Államok), könyvtáros-informatikus szakon végzett, 2002-ben PhD-fokozatot szerzett és 2008-ban megszerezte habilitációs doktori oklevelét a Debreceni Egyetemen. 1981-től több egyetemi és szakkönyvtárban dolgozott. 1993 és 2001 között a Gödöllői Agrártudományi Egyetem (utóbb Szent István Egyetem) könyvtárának igazgatója

volt. 1992-től több felsőoktatási intézményben óraadó a könyvtár-informatikai és a szakfordító-képzésben. Számos könyvtárosoknak szóló internet tanfolyam, többek között akkreditált könyvtáros-továbbképző tanfolyam oktatója. Publikációs tevékenysége számottevő, egyik szerkesztője *A tudományos publikációkhoz való nyílt hozzáférés magyarországi irodalmának bibliográfiája* elnevezésű adatbázisnak. Nyelvérzéke igen kiváló, négy nyelvből felsőfokú állami nyelvvizsgálója van (angol, német, spanyol, orosz). Ennek is köszönhető, hogy több – határon túli – városban is dolgozott vendégoktatóként (Zágráb, Kent, Zadar, Tallinn), valamint szerkesztőbizottsági tagságot és különböző nemzetközi konferenciák programbizottsági tagságát is vállalta.

Dr. Koltay Tibor

(Forrás: Országos Széchényi Könyvtár, 2016)

2004-től a Szent István Egyetem Jászberényi Alkalmazott Bölcsészeti Kar Informatikai és Könyvtártudományi Tanszékén szakfelelősként és tanszékvezető főiskolai tanárként tevékenykedik, jelenleg ugyanezen intézmény (mostani nevén Eszterházy Károly Egyetem Jászberényi Campusa) főiskolai tanára, mb. intézetigazgató, informatikus könyvtáros szak szakfelelőse, Tudástechnológiai Intézet vezetője. 2004-ben alapképzési szak létesítésére irányuló kérelmet – azaz informatikus könyvtáros felsőfokú alapképzési szak és kimeneti követelmények engedélyezésének kérelme - adott be az akkori Szent István Egyetem tanszéke Koltay Tibor vezetésével, Jászberényen kívül tíz másik intézménnyel együtt: Szombathely, Debrecen (2), Baja, Budapest, Eger, Kaposvár, Nyíregyháza, Pécs, Szeged.

5.2. Oktatók a tanszéken

Az informatikus könyvtárosképzés és elődképzései a Társadalomelméleti, Közművelődési és Felnőttképzési Intézet neve alatt zajlott. 2004-től önálló szervezeti egység, az Informatikai és Könyvtártudományi Tanszék végezte. Az akkori oktatók Báji-Tóth Erika, Jávorszky Ferenc, Dr. Koltay Tibor és Dr. Prókai Margit dolgoztak főállásban a tanszéken. Dr. Harmat Mária, aki 1977-től 2010-es nyugdíjba vonulásáig a képzés meghatározó szereplője, jelenleg is, óraadóként közreműködik az oktatásban. Ezen időszakban az informatikus könyvtárosképzés oktatói, a Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT) tanúsága szerint 13 könyvet, 18 könyvrészletet és 173 folyóiratcikket publikáltak. Ezekre a közleményekre 529 független hivatkozás található az adatbázisban.

A tanszéknek régebben öt oktatója volt, pl. Tóth Máté (aki a Pécsi Tudomány Egyetemen tanított *Információ bróker* tárgyat), Mikulás Gábor és Koltay Tibor. A szakok alapításakor közösen kidolgoznak egy szakalapítási dokumentumot, amelyet a magyar akkreditációs bizottság véleményezett. A jászberényi szakindítási dokumentumot a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság (MAB) nem fogadta el, mivel csak egy oktátónak volt ezen a szakon PhD-ja (Koltay Tibor), másrészt kevés volt az informatikai tárgy. Ezért megemelték az informatikai tantárgyak számát és egy új oktató csatlakozott az intézményhez, aki PhD-val rendelkezett (Prókai Margit). Sajnos a Szarvassal történt egyesülés kapcsán felmerült bizonytalan helyzet miatt Prókai tanárnő elment az intézményből, Harmat tanárnő pedig nyugdíjba vonult, így egyszerre két értékes embert veszített a tanszék. Ebben a helyzetben óraadókat foglalkoztattak, akiknek sem útiköltséget, sem óradíjat nem tudtak fizetni. A záróvizsgán szükség volt egy külsős elnökre is. Többek között ezt a szerepet vállalta a Szabó Ervin könyvtár és az Országos Széchényi Könyvtár igazgatója is. Később aztán Harmat tanárnő újra dolgozott óraadóként, illetve ekkoriban csatlakozott Báji Tóth Erika is a tanszékhez. Koltay tanár úr Harmat Mária ajánlásával és az akkori főigazgató, Benedek Sándor meghívására érkezett az intézménybe.

A 8 féléves művelődésszervező–könyvtáros főiskolai diplomát adó képzést előbb az egyszakos, 6 féléves informatikus könyvtáros képzés váltotta fel, amelynek folytatása lett a jelenleg még meglévő informatikus könyvtáros alapképzés (BA). A korábbi *Informatika* szakirányú modul ismeretei két specializációba is beépültek. Az *Információbróker* szakirányú modult felváltó *Információmenedzsment* az egyike ezeknek, de indult *Gyermek- és iskolai könyvtáros* specializáció is. 2004-től önálló szervezeti egység, az Informatikai és

Könyvtártudományi Tanszék gondozásában, önálló szakfelelőssel, előbb növekvő, majd csökkenő oktatói létszámmal folyt az informatikus könyvtáros hallgatók képzése nappali és levelező tagozaton. (Koltay és Tóth, 2005)

2014 óta csak levelező tagozaton folyik az informatikus könyvtáros képzés - jelenleg kifutó szakként. Az utolsó évfolyam 2016 szeptemberében kezdte meg tanulmányait. A jelentkezési ráta nemcsak a jászberényi képzésen mutat csökkenő tendenciát. Az alábbi két táblázatban megfigyelhető a drasztikus változás mind a nappali, mind a levelező tagozatra jelentkezetteknél.

Felvételi időszak	Jelentkezők				Felvettek				
	Összes	Első helyes	Nappali	Állami	Összes	Nappali	Állami	Összes - Nappali	Összes - Állami
2006/Á	2146	953	1529	1924	702	362	438	340	264
2007/Á	1736	588	1252	1523	548	328	309	220	239
2008/Á	1371	435	963	1208	481	291	329	190	152
2009/Á	1610	481	1244	1492	423	315	307	108	116
2010/Á	1746	548	1450	1603	432	326	290	106	142
2011/Á	1597	493	1228	1436	380	248	241	132	139
2012/Á	977	302	774	881	195	147	115	48	80
2013/Á	383	125	276	324	79	54	70	25	9
2014/Á	360	110	275	321	90	63	77	27	13
Összesen	11926	4265	8961	10712	3330	2134	2176	1196	1154

1. ábra (Forrás: Könyvtári Figyelő 2015)

Jelentkezők és felvettek száma az informatikus könyvtáros alapszakra 2006 és 2014 között az általános felvételi időszakban

Felvételi időszak	ALA		ALK (+2006-2007 között DLK)		Összes felvett
	Első helyes	Felvett	Első helyes	Felvett	
2006/Á	276	123	131	189	312
2007/Á	145	60	90	153	213
2008/Á	116	76	64	103	179
2009/Á	102	20	42	82	102
2010/Á	84	9	43	83	92
2011/Á	100	28	42	90	118
2012/Á	54	5	26	33	38
2013/Á	19	18	11	4	22
2014/Á	24	16	4	0	16
Összesen	920	355	453	737	1092

2. ábra (Forrás: Könyvtári Figyelő 2015)

Az informatikus könyvtáros alapszak levelező tagozatára 2006 és 2014 között felvettek száma finanszírozási forma szerint bontva

A számok felhívják a figyelmet arra, hogy amennyiben nem történik pozitív változás, úgy hamarosan szakember hiány léphet fel ezen a területen. Pályakövetési adatok szerint az informatikus könyvtáros végzettségű hallgatók elhelyezkedése nem okoz gondot, főleg azért, mert a könyvtári területen kívül is nagy eséllyel találnak munkát. A Közigazgatási és Igazságügyi Hivatal Közigállás állásportáljának hirdetései is arra utalnak, hogy jelenleg egyre nagyobb az érdeklődés az iskolák részéről a könyvtárostanárok iránt is. Az iskolai könyvtárak ugyanis elsődleges színterei a tanulásnak és a gyermekek könyvtárral való találkozásának. Éppen ezért rendkívül fontos a pedagógus, könyvtáros – adott esetben a könyvtárostanár – szerepe abban, hogy megismertesse és megszerettesse a diákokkal az olvasást és a könyveket. Később pedig minden tudásával azon fáradozik, hogy a gyermekek tanulmányaihoz naprakész információval és segédanyaggal járulhasson hozzá. „Az iskolai könyvtáros szakmailag jól képzett, szervezi és működteti az iskolai könyvtárat, képes szolgáltatások kialakítását megtervezni, kapcsolatot tart más könyvtárakkal, ért az információkezelési készségek kialakításának megtervezéséhez és megtanításához, valamint folyamatosan továbbképezi magát.” (Györe, 2010)

5.3. A szak elnevezése

Az informatikus könyvtáros alapszak elnevezés nem mindenkinek nyerte el a tetszését, mert sokak szerint az informatika kifejezés az mérnök végzettségre utal. Később azonban azonosulni tudtak az elnevezéssel, sőt szerencsésnek találták, hiszen természetessé vált a számítógép és az internet használata a könyvtárakban, amely részben anyagi vonzatú döntés is egyes intézményeknél. Éppen ezért egy idő után már fölöslegessé is válhat az „informatikus” szó, mert az embereknek természetes lesz az informatika a könyvtárakban. A szak angol elnevezése is változott az idők folyamán az alapképzésen, a *computer librarian* (számítógépes könyvtáros) kifejezés – ami nem létező szóösszetétel – később összefogással, *librarian information scientist* (informatikus könyvtáros tudós) kifejezésre változott.

5.4. Mesterképzés és specializáció

Az alapképzéshez hasonlóan a mesterszak képzési és kimeneti követelményei is tartalmazzák azt a tudásanyagot, illetve azokat az általános és szakmai kompetenciákat, amelyekkel a mesterfokú diplomát kapó informatikus könyvtárosoknak rendelkezniük kell. A képzés szintén a társadalomtudomány területén folyik, a képzési idő négy félév. A mesterfokon végzettek *okleveles informatikus könyvtáros* szakképzettségre tesznek szert; az oklevélben

meg kell jelölni a szakirányt. A kezdetekkor problémát okozott, a könyvtáros mesterszak pontos meghatározása, leírása. Az alapképzésben pedig kérdéses volt, hogy szükség van-e a szakirányokra, mint például Jászberényben az információmenedzsment és gyermek- és iskolai könyvtáros szakirány. Ugyanis a szakirány nem képesít – és nem akadályoz senkit a későbbi könyvtárosi pályán való elhelyezkedésben, tehát ha valaki elvégzi az információmenedzsment szakirányt, ettől függetlenül elhelyezkedhet iskolai- vagy gyermekkönyvtárosként is és fordítva úgyszintén. A korábbi szakirányok, ma már specializációként ismertek, tehát bizonyos speciális ismereteket sajátítanak el a hallgatók és ezek a specializációk inkább a mesterképzésnél jelennek meg. Az Eszterházy Károly Egyetem Jászberényi Campusán 2010 óta nem tudják meghirdetni a szakirányokat az alacsony létszámok miatt, hiszen ehhez minimum kétszer tíz hallgató jelenléte szükséges.

6. Változások a magyar könyvtárak életében

6.1. Könyvtárosi kompetencia fejlődéstörténet

Dr. Bartos Éva a Könyvtári Intézet igazgatója – egykoron a jászberényi könyvtárosképzés aktív tagja - egyik előadása alkalmával foglalta össze a magyarországi könyvtárosok kompetencia fejlődését. A második világháború után szükségessé vált az új társadalmi rendszer könyvtárügyének létrehozása, a könyvtárosok munkájának minőségi javulása. Az 1950-60-as években a kultúrforradalom célkitűzései között szerepelt az olvasóvá nevelés, hiszen a könyvtáros maga is tanul és olvas és ezt az utat kijelölve – egyfajta művelő, nevelő, emberformáló munkát végez. Az 1970-80-as években a könyvtárak már inkább szolgálatnak, mint nevelnek. Köszönhető ez az információhordozók lehetőségeinek bővülése, az audiovizuális eszközök modernizációja és ezzel párhuzamosan az olvasói és felhasználói igények változásának kielégítése tett lépéseknek. Az 1990-es években a könyvtárakban is megjelennek a számítógépek, kezdetben munkaeszközként, később szolgáltatási eszközként is. 1997-től elindult a könyvtárellátási rendszer, ami új, modern, átfogó szemléletet vár el a könyvtárosoktól, hiszen előtérbe kerül a rendszerben való gondolkodás, az intézményi kommunikáció, a számítógépes adatbázisok fejlesztése és a marketing. Az Unióhoz való csatlakozás után a változások a könyvtárakat és a könyvtárosokat is utolérték. Alkalmazni kellett a minőségbiztosítást és megérkeztek az EU-s TÁMOP és TIOP pályázatok. Egyesül a könyvtáros és az információs szakember fogalma és informatikus könyvtárosként folytatódik

a képzés, valamint lehetőség adódik a MA képzésre, ezáltal igyekeznek vonzóbbá tenni a könyvtáros pályát a szakma. (Bartos, 2014)

6.2. TÁMOP és TIOP pályázatok

A Társadalmi Megújulás Operatív Program (TÁMOP) Magyarország Nemzeti Stratégiai Referenciakerete, az Új Magyarország Fejlesztési Terv (ÚMFT) keretein belül jött létre 2007-ben az Európai Unió jogszabályokkal összhangban. A TÁMOP és TIOP pályázatok bevezetésének célja a gazdaság fellendítése, emellett szükség volt új munkahelyek teremtésére és az infrastruktúra fejlesztésére. Az anyagi és egyéb feltételek megteremtését finanszírozták a pályázatok, Magyarországon ugyanis az uniós átlaghoz viszonyítva alacsony a foglalkoztatás bővítése, a munkaerő iránti kereslet és a munkahelyteremtés. A program keretén belül azokat a projekteket támogatták, amelyek a humán erőforrás fejlesztését az oktatás- és foglalkozáspolitikára, a kultúra és a közművelődés bővítésével szeretnék elérni.

Főbb céljai az alábbiakban olvashatók:

- A munkaerő-piaci kereslet és kínálat összhangjának javítása
- Az aktivitás területi különbségeinek csökkentése
- A változásokhoz való alkalmazkodás segítése
- Az egész életen át tartó tanulás elősegítése
- Az egészségi állapot és a munkavégző-képesség javítása
- A társadalmi összetartozás erősítése, az esélyegyenlőség javítása

(HRportal, 2007)

A Jászberényi Városi Könyvtár dolgozóinak visszajelzései alapján a támogatások ésszerűek, pontosan meghatározott célokkal és egyedi programokkal, amelyek adott esetben a támogatási összeg fedezete nélkül nem valósultak volna meg. A nyertes pályázatok olyan lehetőséget biztosítottak a könyvtárosok és olvasók számára, amelyek segítették a közöttük lévő kapcsolat erősödését, példának okáért, amikor táboroztatás folyt külső helyszínen. Mentálisan is hasznos előadások valósultak meg, melyek minden várakozást felülmúló látogatottsággal zajlottak.

6.3. Minőségbiztosítás és marketing

„A minőségbiztosítás azon technikák és tevékenységek összessége, amely lehetővé teszi, hogy a könyvtár a stratégiai tervében meghatározott célok lehető legmagasabb szintű elérése során létrejött eredmények megmaradjanak, a szolgáltatások színvonala ne csökkenjen. A minőségbiztosítás a minőségfejlesztésben megfogalmazott előírások ellenőrzése és értékelése.” (Skaliczki és Zsárai, 2003)

A 70-es évektől már jelen volt a könyvtárakban a minőségbiztosítás, a magyar könyvtárügy azonban kétkedve fogadta a témát. Főként szemléletbeli változásokra és megfelelő szakirodalomra volt szükség ahhoz, hogy a 90-es években hazánkban is elindulhassanak az alapján véve új gondolkodásmódra serkentő minőségi szolgáltatások.

Két szisztéma alapján érhető el:

- ISO 9000:2000-es szabvány, mely a szervezeti egységek munkájának összehangolásával garantálja a minőséget
- Total Quality Management (TQM), azaz a Teljeskörű Minőségmenedzsment, mely inkább megfelel a magyar könyvtárakban, mivel rugalmasabb, mint az ISO szabvány.

A marketing a menedzsment részfeladata. A Jászberényi Városi Könyvtárban egy sajátos működési forma – a Jászkerület Nonprofit Kft. – vezetése alatt áll a könyvtár, ezért bármilyen anyagi jellegű kérdésben a felső vezetés dönt. A direkt marketinget részesítik előnyben, mint oly sok másik könyvtárban. Példának okáért az író-olvasó találkozók alkalmával, a rendezvény előtt személyre szabott meghívót küldenek e-mailben azoknak a könyvtár tagoknak, akik már kölcsönözték az adott vendég valamelyik írását. Ezen kívül a pályázati anyagok megírásánál is terveznek marketing költséggel.

7. Új szabályok a felsőfokú képzésben

7.1. Kreditrendszer és nyelvvizsga követelmények

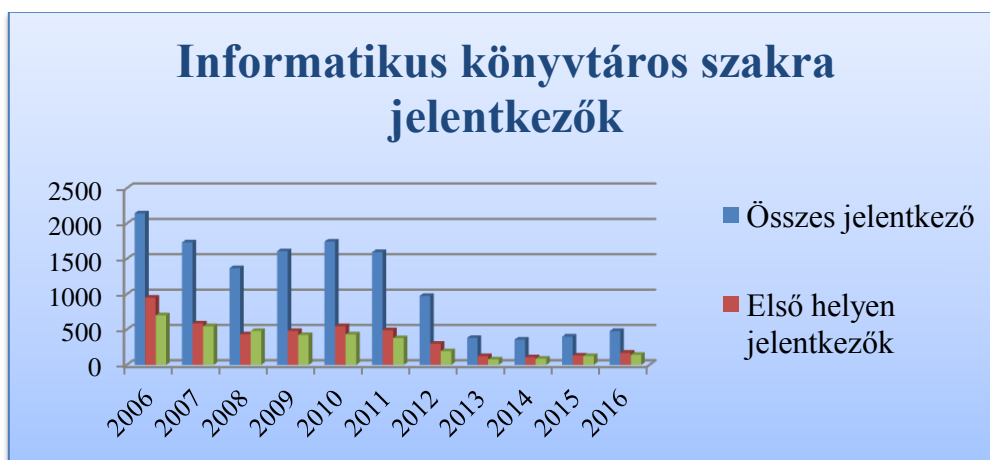
2002-től minden felsőoktatási intézményben bevezetésre került a kreditrendszer, más néven tanulmányi pontrendszer. (200/2000.(XI.29.) Kormányrendelet a felsőoktatási tanulmányi pontrendszer bevezetéséről és az intézményi kreditrendszerek egységes nyilvántartásáról.) A nappali tagozatos informatikus könyvtáros képzés ideje 8 félév volt és a diploma

megszerzéséhez 240 kredit szükséges, a levelező tagozaton 6 félév alatt 180 kredit szükséges – ebből a szakdolgozat 15 kredit értékű, szigorlat 6 kredit, szakmai gyakorlat 10 kredit értékű.

2002-től követelmény, hogy a felsőoktatásban diplomát szerzők legalább középfokú, államilag elismert nyelvvizsgával rendelkezzenek. A rendelet hatályba lépésének napján ugyanakkor, a levelező tagozatos egyszakos képzések idejét 6 félévre csökkentették a korábbi 8 félévhez képest. 2007 óta az alapfokozat megszerzéséhez egy élő idegen nyelvből államilag elismert középfokú (B2), komplex típusú nyelvvizsga vagy azzal egyenértékű érettségi bizonyítvány vagy oklevél megszerzése szükséges. (Oktatási Minisztérium, 2006)

7.2. Emelt szintű érettségi

2013-ban több alapképzés felvételi feltételein szigorítottak, így az informatikus könyvtáros képzés felvételi előfeltétele ettől az évtől egy – a szakhoz kapcsolódó – eredményes emelt szintű érettségi megléte. (423/2012. (XII.29.) kormányrendelet a felsőoktatási felvételi eljárásról). Az emelt szintű érettségi előzetes bejelentés nélküli bevezetése meglepte a képzésekre jelentkezőket, így a könyvtárosképzésre jelentkezőket is. Amint az alábbi ábrán is látható - a bevezetés évében, 2013-ban - drasztikus a változás a jelentkezők számában. Azokon a szakokon vezették be a kötelező emelt szintű érettségi meglétét, amelyeken úgy gondolták, hogy csökkenteni kell a hallgatók létszámát. A könyvtáros szaknál már ezt megelőzően is volt csökkenés, hiszen nem túl magas ennek a szakmának a presztízse és a bérek is alulmaradnak más foglalkozásokkal szemben. Nehezíti még a helyzetet, hogy a nagyszámú nyugdíjba vonulás miatt, könyvtáros hiány lépett fel Magyarországon.

3. ábra (Forrás: Felvi.hu)

Informatikus könyvtáros szakra jelentkezők

7.3. Bolognai rendszer

1999-ben Bolognában 29 európai ország felsőoktatásért felelős minisztere összeült és egy egységes európai oktatási rendszert hoztak létre, amelynek céljait a Bolognai Nyilatkozatban foglalták össze:

- könnyen áttekinthető és összehasonlítható oklevelek rendszerének bevezetése,
- az alapvetően három fő cikluson alapuló felsőfokú képzési rendszer megvalósítása,
- egységes kreditrendszer bevezetése,
- a hallgatók, oktatók és kutatók mobilitásának elősegítése,
- a felsőoktatás minőségbiztosításának közös irányelvű kifejlesztése,
- az európai érdekek és értékek megjelenítése a felsőoktatásban

(Papp, 2010)

Az alapvető keretrendszer három szintre tagolódik (három egymásra épülő oklevéllel): - bachelor (alapképzés), - masters (mesterképzés) - doktori fokozat (PhD). Magyarországon a bolognai rendszer szerinti felsőoktatás - a felsőoktatásról szóló 2005. évi CXXXIX. törvény alapján - 2006-ban indult, az Európai Unióhoz való csatlakozás után két évvel. Ettől az időponttól kezdve a könyvtárosképzéssel foglalkozó valamennyi magyar egyetemen és főiskolán is egységes követelmények szerint folyik az informatikus könyvtáros alapképzés. A Bolognai rendszer egyik előnye még, hogy az Uniós tagországok mindegyike elfogadja a más országban (más nyelven) megszerzett és angolra lefordított diplomát.

A magyarországi könyvtárosképzésnek a következő szintjei vannak:

- asszisztens
- segédkönyvtáros
- informatikus könyvtáros szak (BA)
- informatikus könyvtáros mesterképzési szak (MA)
- könyvtárpedagógia-tanár mesterképzési szak (MA)
- osztatlan tanári-könyvtárostanár
- doktori képzés

Az informatikus könyvtáros képzés a társadalomtudományi képzési területhez tartozik, de gondolatként felvetődött, hogy az informatikai képzési területhez áll közelebb, esetleg a bölcsészettudományokhoz. A 2014/2015-ös tanévre átalakult a képzőhelyek listája, a bajai megszűnt, illetve több intézményben szüneteltették a képzést. 2014-ben négy felsőoktatási intézményben – közöttük Jászberényben is – már csak levelező tagozat indult. 2011-ben 2100 volt az államilag támogatott felvehető hallgatók száma a társadalomtudományi képzési területre. 2012-ben már ez a szám 1000 före csökkent. Ezen kívül a jelentkezési hajlandóság is csökkent ezekben az években, melyet nagyban befolyásolt a már fentebb említett emelt szintű érettségi bevezetése. 2013-ban elindult a tanár-könyvtárostanári képzés az osztatlan tanárképzés keretében. Ez a változás azt eredményezte, hogy a jelentkezők nagyobb arányban választották a kétszakos könyvtárosképzést, amely azonban nem váltja ki az informatikus könyvtáros alapképzést. (Eszenyiné, 2015)

8. Összegzés

A kutatás során előkerült dokumentumok, illetve beszélgetések arra utalnak, hogy a Jászberényi Tanítóképző Intézet résztvevői sok energiát fektettek abba, hogy modern szakokkal töltsék fel a képzést és a felsőoktatásban lévő többi oktatással egyenrangú legyen. Kisvárosi intézményként gyakran érezhette a felsővezetés és a képzésben résztvevők egyaránt, hogy szélmalomharcot folytatnak. A tanszékvezetők segítségével azonban – akik szívükön viselték a könyvtárosképzés jövőjét – minden akadályt sikerült legyőzni, hiszen negyven éven keresztül indítottak el könyvtárosokat a pályán. A képzés színvonalát igazolja, hogy többen a diploma megszerzése óta könyvtárosként dolgoznak. A tanító könyvtáros szak volt a legtermékenyebb, hiszen mindkét végzettséggel elhelyezkedhettek a hallgatók és ez a párosítás ma is a legkeresettebb az iskolai és a közművelődési könyvtárakban egyaránt.

A nagy múltú Jászberényi Tanítóképző Intézet – jelenleg Eszterházy Károly Egyetem Jászberényi Campusa – könyvtáros hallgatói rengeteg tapasztalattal, tudással, kellő szakmai gyakorlattal és szakmai alázattal felvértezve indultak el ezen a pályán, melyhez hozzájárultak a képzésben részt vevő oktatók, mentorok, intézményvezetők, tanszékvezetők.

Bibliográfia:

Hivatkozások jegyzéke:

Barócsi Edit Ditta (1996): Könyvtártudományi konferencia. *Zsebsziráf Iskolaiújság*, **16.** 2. sz. 6.

Bartos Éva (2014): Bővülő könyvtárosi kompetenciák. *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás*, **61.** 3. sz. 98-103.

Bátonyi Viola és Koltay Tibor (1994): Mit számít? Gombocz-ösztöndíjasok pályájukról. *Könyv, könyvtár, könyvtáros*, **3.** 9. sz. 51-58.

Csörge Ágnes (2011): Az információs műveltség fejleszthetősége könyvtári környezetben. *Könyv és nevelés*, **13.** 2. sz.

Oktatási Minisztérium (2006): *Reformok az oktatásban 2002-2006*. Oktatási Minisztérium, Budapest.

Eszenyiné Borbély Mária (2015): A tanulás szerepe az életpálya-építés során... *Könyvtári Figyelő*, **61.** 1. sz. 9-16.

Eszterházy Károly Egyetem Jászberényi Campus (EKE-JC) (2016): *Campus története*. <https://jaszbereny.uni-eszterhazy.hu/hu/jaszbereny/jaszberenyi-campus/campus-tortenete>
Letöltve: 2017. június 28.

Ferenczi Zsuzsanna (2013): *Mi leszek, ha nagy leszek?* Publikálatlan kézirat.

Fülöp Géza (1996): *Az információ*. ELTE BTK, Budapest.

Gerő Gyula (2009): *Magyar könyvtártörténeti kronológia*. OSZK, Budapest.

Györe Géza (2010): *Könyvtárostánár-képzés Magyarországon*. PE Neveléstudományi Intézet, Pápa.

Haralyi Krisztina (2001): Gondolatok a felsőfokú könyvtárosképzésről a kreditrendelet és a szakos képesítési követelmények tükrében. *Könyvtári figyelő*, **47.** 3. sz. 495-503.

Harmat Mária (2005): *A könyvtár- és információtudományi képzés helyzete és jövője*. Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Budapest.

Harmat Mária (1988): A tanítóképzés és a közművelődési szakképzés integrációja. *Felnőttoktatási Szemle*, **37.** 11. sz. 678-680.

Harmat Mária (1987): *Tanulmányok a közművelődési és könyvtári szakkollégiumi képzésről.* A Jászberényi Tanítóképző Főiskola kiadványa, Jászberény.

Harmat Mária (2003): *Önéletrajz* Publikálatlan kézirat.

Horváth Sándorné (1987): *A könyvtári gyakorlat tapasztalatai egy városi könyvtárban.* A Jászberényi Tanítóképző Főiskola kiadványa, Jászberény.

HRportal (2007): *Mi a Támop – melyek a legfőbb célkitűzései.* <https://www.hrportal.hu/c/mi-a-tamop-melyek-a-legfobb-celkituzesei-20071025.html> Letöltve: 2017.július 26.

Koltay Tibor (2008): Korszerű informatikus könyvtárosképzés Jászberényben. *Szent István Egyetem lapja* <http://ujzag.szie.hu/node/668> Letöltve: 2017.augusztus 10.

Koltay Tibor és Tóth Erika (2006): Bibliográfiák nyomtatásban és a weben a Szent István Egyetem Alkalmazott Bölcsészeti Karán. *Jászsági Évkönyv*, **2006.** 1. sz. 167-169.

Koltay Tibor és Tóth Erika (2005): Tradíció, elektronikus könyvtár és informatika a jászberényi könyvtárosképzésben. *Jászsági Évkönyv*, **2005.** 1. sz. 115-124.

Kormányrendelet (2013): Felsőoktatási törvény 24/2013 (II.5.)

Kovács Máté (1970): *Az egyetemi könyvtárosképzés két évtizedes fejlődése és főbb kérdései.* Budapest.

Murányi Péter (2015): Számokba fojtva... *Könyvtári Figyelő*, **61.** 1. sz. 17-28.

Papp Zsuzsanna (2010): *A Bologna rendszer.* Moha Online,

http://www.mohaonline.hu/egyetem_guide/a_bolognarendszer Letöltve: 2017. július 11.

Skaliczki Judit és Zalai Kovács Éva (2003): *Minőségmenedzsment a könyvtárban.* Veszprémi Egyetemi Kiadó, Veszprém.

Tószegi Zsuzsanna (2008): Az informatikus könyvtáros hallgatók által elsajátítandó tudásanyag és szakmai kompetenciák a bolognai képzési rendszerben. *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás*, 55. 10. sz. 470-480.

Képek jegyzéke:

1.kép Magyar Királyi Tanítóképző Intézet. <https://www.vfmk.hu/hu/node/10316> Letöltve: 2017. június 20.

2.kép Informatikus könyvtáros hallgatók Harmat Mária tanárnővel (2016) Saját fotó

3.kép 1989-ben végzett tanító könyvtáros hallgató oklevele (2017) Saját fotó

4.kép Dr. Koltay Tibor (2016) Országos Széchényi Könyvtár

Ábra jegyzék:

1.ábra Jelentkezők és felvettek száma az informatikus könyvtáros alapszakra 2006 és 2014 között az általános felvételi időszakban 21. oldal

2.ábra Az informatikus könyvtáros alapszak levelező tagozatára 2006 és 2014 között felvettek száma finanszírozási forma szerint bontva 21. oldal

3.ábra Informatikus könyvtáros szakra jelentkezők 27. oldal